

Komlós Aladár

Falusi zsidógyerek

A szobában, hol minden héten egyszer
egy este gyertyát gyújtott az anyám,
némán guggoltak a zömök és sötét
bútorok. Köztük a lassú levegőben
– az ablak előtt zöldbokru orgonák –
mozogtunk, az apám, anyám, meg én.
A cimboráim az udvarbeli
parasztgyerekek patakon s a szérűn,
ahol kíváncsi s gerjedt szemüket
furcsa játékok nyitják a sötétben.
A kert alatt kemény szoknyákban duzzadó
testű parasztlányok ringva jártak.
Egy reggel kimentünk a tagba. Én
– négy esztendősen lehettem – ott kocogtam
az apám mellett. A városról beszéltünk,
mely tiszta kéken állt a messzeségben.
Egyszer be is kocsiztunk nagyapához.
Rövidre nyirott ősz hajjal s piros
arccal állt a söntésben. Én tünődtem:
ő az isten, kit emlegetni szoktunk.
Az iskolában a parasztfiukkal
együtt vetettem néki a keresztet.
A tanító úr a betlehemi
ácsnak házában járó angyalokról
mesél egyszer – és akkor estelenként
a szemem mögött Betlehemnek apró
jó házai fehérlettek fel egyre.
Egyszer egy szürkületkor a temető
szélén, a hídon ültünk. S este lett
s egyik pajtásom azt mesélte akkor,
hogy mi zsidók vagyunk s az apja mondta,
mindnyájunkat kiirtanak egy éjjel.
Én félig hittem el csak, ám a szívem
riadtan vert és én haza futottam
és egy sötét sarokban
gubbasztva néztem az apám s anyám
s szerettem volna a szoba fülletleg
csendjébe a titkot kisikoltani.
„Zsidó, mi az?” tünődtem. Künn az estét
csendesesen várta sok falusi ház.

Múlt és Jövő, 1925. február

Most itt ülök mosolygón, összetörve

Indultam úgy, akárcsak a világot
A tengelyéből forgatnám ki én.
Pár éve még e fő egekbe vágyott,

Mert minden törpe volt a föld színén.
És háborogtam háborús szívemben,
Tüzelt bennem hit, mámor és remény.

És lázadoztam Isten, ember ellen.
Azt hittem én, fegyvert hozok a földre
És forradalmak lángja él e fejben...

S most itt ülök mosolygón, összetörve.
Tudom, belőlem semmi sem leszen
S belényugodtam már a szürke csöndbe.

Tudom, belőlem semmi sem leszen,
A tűznek már nem ég, csak hamva bennem
És elmosolygok versen, életen.

– És színpadon és fölgyúlt tömegekben
Áhítatos szívemmel éhesen
Várom, hogy bennem újra megjelenjen
A hit, a mámor: régi kedvesem...

Ős

Koldus getthóban élt még biztosan,
Szeretve, búsan gondolok reája:
Én fényben élő, késő, kivert,
Szomorú unokája.

Kellett, hogy éljen s épp olyan volt, mint én:
Szent volt és bánatos zsidók között.
Estente gyakran könnyezett magában,
Pogány volt s üldözött.

Utolsó volt s mint engemet, letörték,
És nem maradt szegény szívébe hit.
Akárcsak én, semmit se bánt, de mégis
Várt egyre valakit.

Akár nekem, szép volt, csodás az álma,
Sirva dalolt, míg meghalt egymagába.
A lelke följár bennem néha... búsan
Szeretve gondolok gyakran reája.

Múlt és Jövő, 1912.

Széder

Nagyapa a gódét sebesen mormolja. Az elemista unoka fel-felpislant rá. Kérdezni szeretne: „Mi az oka...”
De apa csak a kezével int. Sietve imádkozik, éhes.
A kamaszfiú a magyar szöveget olvassa. „Milyen együgyűség ez! – gondolja. – Unalmas, bárgyú viták... ha rabbi Simon és rabbi Eliézer... Az ortodoxoknál azért egész víg muri lehet a széder, azok teknőn ugornak át ilyenkor, van náluk játék, móka, ének... elmaradott emberek, hiába... s azzal a titokzatos Hilléllel is van valami náluk.” A kis unoka a gódében lapoz (oly homályosak a könyvben a képek), egyszerre felnéz s kérdi: „Ugye rég... rég volt ez... ez az Egyiptom... 14-ben?” ...

...Előttük egy haragvó férfi. A Messiás?
Izrael ment a pusztán. Akár egy óriás,
ki egy roppant szökéssel a tömlöcből kitör
s bozontos barna melle fénylik és tündököl.
Pattogva sült a pászka. Izrael ment a pusztán
s döngött a lépte. Úgy ment, mint egy kóbor oroszlán.
Amerre ment, hatalmas tűzszlop szállt előtte.
De szájról-szájra járt suttogva a titok,
hogy nem más, Isten az, Jákobé s Ábrahámé.
Köröskörül a dombok ugráltak, mint kosok.

Múlt és Jövő, 1955. április

Bábelnek folyói mellett

I.

Bábelnek folyói mellett, ott ahol a híres Eufrát
hömpölygette lassu habját füz-szegélyezett partja közt,
heveredett pihenőre a honjából el-kihurcolt
Izrael. Korbács-suhintva jártak körben őreik.
Dús olajfák, telve apró fürttel, mintha csengetyűkkel,
ontják szét a levegőbe illatuk méz-árjait,
körben távol egy-egy erdőn, mint fészekben a tojások,
fehérlettek vályogból-vert házaikkal kis faluk.
Ám az Úr-haragja-sujtott, bús zsidók fejük lehajták
és sirván emlékezének városukról, ős Sionról,
mit védelmező lakója, Isten immár elhagyott.
És a dalnokok, kik egykor ős Sionban zengedeztek,
ők is hárfáik letették s füzfaágra aggatták,
sirtak ők is

S im az örök így szólalnak tréfaszóval:
„Nosza, zengjetelek minékünk az Sionnak énekéből!”
És csüggedt dalnokok nagy csöndben összenéztenek.
Ülnek, egyikük se mozdul, végre egyik szól ilyenkép:
„Hogy dalolnók idegenben Istenünknek énekét?
Száradjon el jobb kezem, ha, Sion, elfelejtenélek!
nyelvem inyemhez tapadjon, hogyha nem szólok terólad
és vigasságom tetője nem Jeruzsálem leszen!
Örök Isten, tartsd eszedben fiait pogány Edomnak,
kik így szóltak városunkban: „Ne maradjon kő kövön!”
Bábel rothadó leánya: Legyen áldott, százszor áldott,
aki megfizet tenéked a te gonoszságodért!
Legyen áldott, százszor áldott, aki majdan megragadja
és a sziklához hajítja gyenge kisdedeidet!”

II.

Így kiált az ifjú férfi. Ám egy ősz szakállú dalnok
áll most hirtelen közénk s ilyképpen kezd szólani:
„Esztelen, te, azt hiszed, hogy csak a te apád az Isten
és tanát és énekét is csak tenéked adta tán,
s azért adta, hogy fukarként véka alá rejtse a fényét?”
A szelidszavu öregre figyel most az őr s a rab.
Az meg ujra: „Nem vagyunk mi fényelrejtő, vaksi véka,
Isten inkább földre minket gyertyatartóul teremtett,
hogy dicsőséges világát jobban lássa a világ!
És hiába is akarnánk véka lenni, fénykerítő,
gyertyatartó a mi sorsunk s szárainkról fény lobog.
Nem akarsz dalolni, dalnok, az Sionnak énekéből?
Ám az Úr akarja e dalt s bárha összezárod ajkad,
Egykor a földek zúgni fognak mind a Sionnak énekétől!”

Csend lett most, mindenki hallgat és a mély titokba bámul,
mely Bábel folyói mellett megtárukozott nekik.
És az agg dalnok levette hárfáját a fűzfaágról,
és a többi is levette, s mintha lennének Sion
ős hegyén, úgy szállt az ének, és tátott szájjal figyeltek
Bábel málé katonái, és a csüggedt Izraelnek
új reménytől, büszkeségtől dagadott a melle most,
és a fűzek is hegyezték ezüst levél-fülüket,
és az Eufrát is figyelt már, és a nap, mely a Libánon
lejtőjén termett narancsként hullt le hegyek mögött,
és figyelt az esti csillag, mely feljött a távol égen
és éjjel tovább szikrázta a dalt szomszédainak.

Múlt és Jövő, 1932. július–augusztus

Nagymamáéknál

A városban, ahol nagymama élt,
mások voltak a szobák, mint minálunk.
A falakon sokféle furcsa jel,
titokzatos héber betük, – a kredencen
elsárgult méla csipkék, – valami különös, más
illat lakott ott, járt-kelt a szobákban
s búsan nézett a vendég kisfiúra.
A nagymama fekete főkötőt
viselt és én nem értettem fogatlan
szájának rémült hangjait. Az arca,
jóságos arca, olyan idegen volt.
Bakkenbart borzongott a bácsik arcán
s a beszédjükben nem hallott szavak
sziszegtek. S lányok voltak ott, szivesszavú
rokon leányok, kik zsúrokra jártak,
ismeretlen barátnők rémítő
nevét susogták s csókokkal gyötörtek.
Dámás kérdéseikre félszegen
s némán álltam előttük.

Másnap aztán

reggel dobozt hozott elő a bácsi:
„Itt egy tfilin – szólt – neked is. Imádkozz!”
S kelet felé fordult, az imaszíjat
ügyesen felcsavarta és a napfény
beömlő aranyában hajladozva
imádkozott. Én néztem: mint az ősz
rabbik, mint a gettó sikátorában,
sötét odúban máglyás századok során
bujdokló őseink, gajdolt a bácsi.
Én ott álltam a szoba közepén
s megszeppenve babráltam a tfilinzel.
És ekkor történt. A kredenc felől
a sárga csipkék mint egy árulóra,
szomorú arccal néztek már reám.
Ördögös szíj, ezt a homlokra, ezt
a karra... Jaj, hiába, nem megy, nem tudom,
jaj nem tudom a szíjat felcsavarni!

S ajtót mutattak a héber betük
s a titokzatos jelek a falon.
S én nem tudtam még, milyen veszteségért
kell úgy zokognom...

Múlt és Jövő, 1926. október

Zsidó kántor unokája

Az Ipoly mentén gajdolt héberül
S imádkozott, dalolt a dédapám.
Ott fúttá meg a tülköt ünnepen
S ha énekelt,
Hosszú szakállát ráncigálta tán.

Zsidó kántor volt negyvennyolc előtt.
Imával kelhetett és feketett,
A keblén volt egy rojtos „miatyánk”,
És ő imádkozott,
Beszélt Istennel a község helyett.

Szent héber ritmusokkal töltözött
S Isten költője volt a dédapám.
– Ő kétkedő szivemnek megbocsát,
(Hisz nem fajzottam el).
Ő most könnyezve nézhet énreám.

Hiszen fürkésztem én is csillagok közt
(Be kár, hogy köztük mit se leltem én)
S a község helyett én énekelek csak
Úgy-e öregapám,
Az égre, a légbe, sorsverte szegény?

És úgy-e apó: rámszúghat özönnel
E céda világ bűne és nyomora,
S lerogyhatok is, szájalmas utolsó:
De mégse lesz profán
Úgy-e öregapám, a kántorunoka?!

Múlt és Jövő, 1915. március

Pesti ősz

S eszembe jut az ősz a réten, otthon:
Fakó ott most a rét, mint halk ima,
A dér hamuként sok gyepet leforráz,
És sorvadás ült erdők fáiba.

Október. Most a réten otthon ősz van.
S egy őszi bánat halkan hazahív.
Fülledt fejem bezsongja furcsa bánat
– S e bánat oly banális és naiv...

Ó boldogok

Ó boldogok az öregek, a készek,
Kik nem félnek, reményük, hogy be nem tel
S csak a bevégzett messze, multba néznek.

Ó boldogok: bennük a kínja nem fáj
A növésnek, vajudásnak: szivükből
A bús bizonytalanság messze ment már.

Múlt és Jövő, 1912. november